

Renata Mazurkiewicz

Parafia Łoniów i jej mieszkańcy w I połowie XX wieku (1914-1945)

Streszczenie

Niniejsza dysertacja przedstawia parafię Łoniów i jej mieszkańców w latach 1914-1945. Data początkowa otwiera nie tylko nowy rozdział w historii politycznej Polski, ale też stanowi wyraźną granicę w dziejach administracji państwowej i kościelnej. Wybuch I oraz II wojny światowej miał duży wpływ na zmiany demograficzne, takie jak migracje, epidemie, przyrost naturalny. Datą zamykającą badany okres jest rok 1945, w którym to obowiązek sporządzania aktów stanu cywilnego przejęło od Kościoła państwo. Obszarem badań została objęta parafia rzymskokatolicka pod wezwaniem św. Mikołaja Biskupa w Łoniowie. Parafia posiadała charakter wiejski skupiający następujące miejscowości: Łoniów, Świniary, Trzebieszawice, Suliszów, Chodków Nowy, Chodków Stary, Krowia Góra, Zawidza, Wnorów, Beszyce Dolne, Grabina, Otoka, Gągolin, Żurawica wieś i folwark, Wygnanów, Wymysłów, Łązek, Piaseczno folwark, Bogoria, Jasienicę.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów. Rozdział pierwszy zawiera charakterystykę środowiska geograficznego, przynależności administracyjnej państwowej i kościelnej parafii, jej historii oraz ogólnych warunków życia mieszkańców.

W rozdziale drugim przedstawiono historię kształtowania się parafii jak również działalność kapłanów. W rozdziale tym nie sposób pominąć bogatego wyposażenia wnętrza kościoła św. Mikołaja w Łoniowie, zwłaszcza obrazu Świętego Mikołaja Biskupa, tym bardziej, iż w wielu publikacjach zbyt mało uwagi poświęca się informacjom mówiącym o wartościach artystycznych tej sakralnej budowli i mieszczących się w niej zbiorów ikonograficznych i architektonicznych.

W rozdziale trzecim przedstawiono losy rodziny hrabiów Moszyńskich, właścicieli ziemskich Łoniowa, którzy byli związani z parafią i zamieszkiwali Łoniów do 1944 roku do tzw. reformy rolnej, na mocy której musieli opuścić swój majątek. Mimo że praca zakłada ukazanie historii ostatnich właścicieli, to jednak chcąc podkreślić znaczenie tego rodu i jego duży wpływ na kształtowanie się wizerunku dworu oraz parafii już od XVIII wieku, poszerzono granice czasy, aby przywołać zwłaszcza te postaci, które odegrały szczególną rolę w budowaniu łoniowskiego majątku.

W rozdziale czwartym została przedstawiona struktura społeczno-zawodowa i wyznaniowa oraz podstawy utrzymania ludności. Opisano znaczenie dworu i folwarków w parafii łoniowskiej. Dokonano również charakterystyki społeczność dworskiej i włościańskiej oraz relacji między tymi grupami. Został również ukazany dwór wraz z przyległymi folwarkami i występującą tam produkcją rolną, a także źródła dochodu mieszkańców jak również handel, którego centralnym miejscem był cotygodniowy targ w Koprzywnicy.

Rozdział piąty opisuje działające na terenie parafii instytucje i organizacje społeczne, zarówno świeckie jak też kościelne oraz ich wpływ na życie mieszkańców. W tym rozdziale przedstawiono również instytucje kultury, oświaty oraz grupy katolickie do których należeli mieszkańcy parafii i w których bardzo aktywnie uczestniczyli. Należy tu wymienić m.in. szkołę, straż pożarną, Stowarzyszenie Spożywców *Pomoc Bratnia*, Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej i Męskiej, w tym też Katolickie Stowarzyszenia Kobiet i Mężczyzn oraz Trzeci Zakon św. Franciszka powszechnie znany jako tercjarstwo.

Rozdział szósty przedstawia charakterystykę demograficzną ludności w omawianym okresie historycznym- jej liczebność i ruch naturalny oraz czynniki warunkujące go, m.in. epidemie, klęski żywiołowe oraz głód.

Rozdział siódmy jest próbą ukazania życia rodzinnego i stanowi najistotniejszą część pracy. Oparty został na obszernym materiale badawczym i przedstawia losy jednostki od przyjścia na świat, poprzez zawarcie małżeństwa i życie rodzinne, którego kresem była śmierć. Zostały tu przedstawione obyczaje związane z okresem oczekiwania na dziecko, warunki porodu, urodzenia według płci, urodzenia martwe, urodzenia nieślubne, sezonowość urodzeń, obyczaje mające na celu zapewnienie pomyślności noworodkowi, wybór i znaczenie imion nadawanych dziecku oraz chrzest i wybór rodziców chrzestnych. Przedstawiono również obyczajowość wpisaną w wesele na wsi, strukturę małżeństw według stanu cywilnego, wieku oraz sezonowość ślubów. Dokonano również opisu zwyczajów pogrzebowych w parafii łoniowskiej, poziomu opieki medycznej, struktury wieku zmarłych, przyczyn zgonów oraz opisano obrzęd umierania oraz cmentarz w Łoniowie jako miejsce spoczynku zmarłych.

W ostatnim ósmym rozdziale ukazane zostało życie religijne wsi na kanwie roku obrzędowego, charakterystyczne dla parafii. Przedstawiono zwyczaje związane z Adwentem, z tradycjami Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu, Wielkanocą, nabożeństwami majowymi odbywającymi się przy przydrożnych kapliczkach, świętem Bożego Ciała jak również przedstawiono dożynki na wsi oraz bardzo popularny kult do Najświętszej Maryi Panny Sulisławskiej w Sulisławicach.

W Aneksie zostały zamieszczone liczne zestawienia statystyczne ujęte w tabeli, listy, fragmenty interesujących wpisów w księgach metrykalnych oraz kronikach. Został również zamieszczony jeden z zachowanych scenariuszy przedstawienia prezentowanego w pierwszej

połowie XX wieku przez grupy kolędnicze. Dla zobrazowania związków pokrewieństwa rodu hrabiów Moszyńskich opracowano drzewa genealogiczne.

W niniejszej dysertacji zastosowano różne metody badawcze, między innymi opisową (pozwalającą zachować chronologiczny układ wydarzeń), indukcyjną, dedukcyjną, statystyczną.

Wykorzystane źródła historyczne przechowywane są w archiwach państwowych i kościelnych oraz w prywatnych zbiorach. Należy tu wymienić: księgi metrykalne, kroniki parafialne, dokumentację procesów sądowych, akty notarialne, dokumentację dotyczącą historii gospodarczej, pamiętniki, fotografie. Dopełnieniem była historia mówiona (oral-history), na którą składają się wywiady przeprowadzone przez autorkę pracy ze świadkami historii.

Przeszłość wyłaniająca się z opracowanych źródeł wyraźnie zarysowuje obraz parafii w ponad trzydziestoletnim okresie przypadający na czas pierwszej i drugiej wojny światowej. W przedstawionej historii wiejskiej wspólnoty z I połowy XX wieku ukazano strukturę społeczną parafii, relacje dworu ze wsią, procesy demograficzne, życie świąteczne i codzienne mieszkańców Łoniowa, oraz kult do Najświętszej Maryi Panny Sulisławskiej.

Słowa kluczowe: Łoniów, 1914-1945, parafia św. Mikołaja, hrabiowie Moszyńscy, struktura społeczno-zawodowa, folwarki majątności łoniowskiej, dwór, instytucje i organizacje społeczne, ludność, chrzty, śluby, zgony, rok obrzędowy, kult Matki Boskiej Sulisławskiej, księgi metrykalne, historia mówiona